

ною додатковою інформацією, використання засобів інформатизації при традиційних методах навчання.

3. У процесі розробки сценарію взаємодії користувача з електронним мультимедійним виданням слід виявити такі змістовні структури, як тезаурус і рубрикатор.

4. Для побудови сценарію користувача, крім опису елементів інтерфейсу, доцільно використовувати формалізований опис навчальних занять мовою функцій.

5. Для розробки сценарію взаємодії з електронним мультимедійним виданням слід застосовувати методичний підхід, який містить єдину модель структури та єдиний стандарт інтерфейсу, що включає до свого складу системи меню, структуру окремих документів, окремі графічні елементи й компоненти WEB-форм.

6. Узагальнена модель архітектури електронного підручника повинна реалізовувати всі основні функції, які потребують сучасні вимоги дистанційного навчання, та містити у своєму складі навчальні матеріали, інструменти навчання, інструменти оцінювання знань, інтерфейси роботи з користувачами, інструменти зв'язку.

Запропонований сценарій інтерфейсу взаємодії користувача з електронним мультимедійним виданням доцільно покласти в основу розподіленої системи дистанційного навчання. Подальшим напрямком дослідження може стати проектування інтелектуальної системи дистанційного тренінгу викладачів.

Література: 1. Закон України "Про пріоритетні напрямки розвитку науки та техніки" №3284 від 12.03.2007 року // <http://rada.ua>
2. Теория и практика применения иерархических структур в информатизации образования и обучении информатике. – М.: МГПУ, 2004. – 420 с. 3. Гриншкун В. В. Методико-технологические основы создания электронных средств обучения / В. В. Гриншкун, С. Г. Григорьев, С. И. Макаров. – Самара: Изд. Самарской государственной экономической академии, 2002. – 112 с. 4. Казаков Е. Н. Взаимодействие пользователей с многоколлекционными электронными библиотеками // <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea99/doc1/Doc98.html>
5. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Academia, 2005. – 336 с. 6. Карпушин Н. Я. Информатизация управления образованием – необходимое условие повышения качества образовательных услуг // <http://gcon.pstu.ac.ru/pedsovet/statiaKNY.htm>. 7. Скок Г. Б. Как спроектировать учебный процесс по курсу: Учебное пособие для преподавателей / Г. Б. Скок, Н. И. Лыгина, Н. И. Колесникова, У. В. Низовских. – Новосибирск: Изд. НГТУ, 1999. – 84 с.

Стаття надійшла до редакції
29.06.2007 р.

УДК 631.11

Мозенков О. В.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

The basic moments of the law on bankruptcy are described. Problems of its use in practice are examined. Ways of perfection of legislative base are offered.

Проблема державної регламентації процесу банкрутства надзвичайно актуальна для України, оскільки, по-перше, вона стосується великої кількості підприємств, які є потенційними або фактичними банкрутами, по-друге, світовий досвід ствер-

джує, що інститут банкрутства є одним з ефективних інструментів ринкових перетворень, формування ефективного власника, підвищення ефективності господарювання. Особливо велике значення має цей аспект дослідження для України, економіка якої розглядається як транзитивна.

Питання банкрутства національних підприємств знайшли своє відображення в багатьох дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків: І. А. Бланка, Ю. Б. Іванова, Г. В. Козаченко, О. М. Кизима, Т. С. Клебанової, Л. О. Лігоненко, В. С. Пономаренка, О. Ф. Пушкаря, О. О. Терещенка, М. І. Туган-Барановського, І. В. Шумпетера. У монографіях наведених авторів акцентується увага на різних аспектах організаційного та управлінського характеру процесу банкрутства й антикризисного управління. Значно менше уваги приділено законодавчому забезпеченню цього явища. В останній рік попереднього століття був опублікований новий Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30.06.99 р. №784-XIV [1]. Він має позитивні і негативні моменти, а його застосування на практиці пов'язано з певними проблемами, тому необхідно науково обґрунтувати напрямки його вдосконалення.

Метою роботи є розширений аналіз правових аспектів банкрутства державних підприємств, господарських товариств, у яких частка державної власності перевищує 25%, та знаходження шляхів підвищення впливу держави як акціонера приватизованих і корпоратизованих підприємств в особі Фонду державного майна України на ефективність процесу відновлення платоспроможності підприємств-боржників.

Аналіз базується на результатах 15 виконаних науково-дослідних робіт автора з промисловими підприємствами, а також Фондом державного майна України. Робота автора на ринку економічних послуг у сегменті санації та банкрутства підприємств показує, що постійно виникають проблеми практичного характеру, які не відображені в Законі і, на жаль, часто призводять до небажаних результатів. Тому є потреба, незважаючи на велику кількість публікацій з цього питання, ще раз звернутися до аналізу самого Закону про банкрутство з метою надання пропозицій щодо його вдосконалення, наявних реаліями часу. Цей документ має свої особливості.

Закон надає переваги не каральним функціям банкрутства (ліквідація підприємства та розподіл наявного майна між кредиторами), а реорганізаційним, спрямованим на збереження кожного суб'єкта господарювання, відродження його потенціалу. Тільки такий підхід за умов суцільної кризи, яка здебільшого спровокована зовнішніми факторами та труднощами перехідного періоду, визнається єдино можливим, забезпечує відродження економічного потенціалу України. Закон передбачає більше можливостей для відновлення платоспроможності боржника до і після порушення справи про банкрутство за рахунок введення мораторію на задоволення майнових вимог кредиторів та укладення мирової угоди між кредиторами і боржником на розстрочення сплати або списання боргів.

Закон розрахований на три режими процедури банкрутства: загальний, спрощений і спеціальний.

Загальний режим передбачає застосування двох основних процедур: розпорядження і санація або ліквідація. Причому перед переходом до другої (головної) процедури здійснюється комплекс процесуальних дій у процедурі розпорядження: підготовче засідання, оголошення в газеті, виявлення кредиторів, попереднє засідання, збори кредиторів, підсумкове чи основне засідання суду.

Спрощений режим дозволяє відразу застосовувати ліквідаційну процедуру без попередньої процедури розпорядження (ст. 51 Закону — банкрутство боржника, що ліквідується; ст. 52 — банкрутство відсутнього боржника або ситуація, коли відсутнє майно для відшкодування судових витрат або не здійснюються операції на банківських рахунках боржника понад 12 місяців, або коли протягом цього терміну боржником не ведеться підприємницька діяльність) [1].

Спеціальний режим застосовує особливі правила розгляду справи: процедури банкрутства, розпорядження і сана-

ції. При цьому залучаються інші учасники процесу (органи місцевого самоврядування, центральної виконавчої влади), продовжуються терміни процедури санації.

Особливе місце займає процедура банкрутства громадянина — суб'єкта підприємницької діяльності. На практиці часто виникає питання про можливість переходу від загального режиму банкрутства до спрощеного. Стаття 52 дає суду повне право на підготовчому засіданні у випадку виявлення обставин, зазначених у цій статті, застосувати до боржника спрощену процедуру банкрутства [1]. При цьому заощаджуються час, грошові і матеріальні резерви як кредиторів, так і судових органів. Процес проходження справи про банкрутство наведено на рисунку.

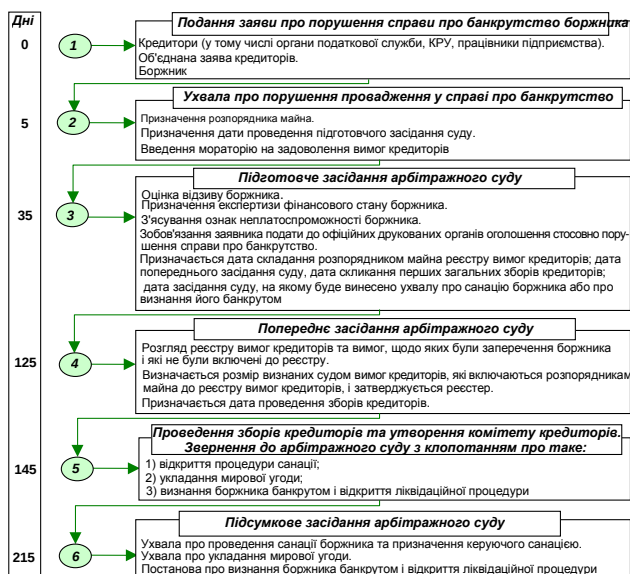

Рис. Проходження справи про банкрутство відповідно до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30.06.1999 р.

Однак деякі положення Закону не мають реального механізму впровадження, що викликає на практиці низку проблемних питань.

1. Закон не дає точного механізму формування реєстру кредиторів, що призводить до неоднозначності в розумінні відповідних його норм. Швидше за все реєстр має складатися відповідно до встановленої черговості задоволення вимог кредиторів, але із Закону це однозначно не випливає. Проте чітко встановлений порядок формування реєстру кредиторів може відіграти значну роль у пожегавленні господарчого обігу в Україні і недопущенні подальшого розростання платіжної кризи. Якщо неустойки (штрафи, пеня) за зобов'язаннями боржника перед кредиторами будуть задовольнятися в останню чергу, тобто вноситимуться в реєстр окремо від основного зобов'язання, то це примусить кредиторів, не чекаючи зростання суми вимог до величезних розмірів, застосовувати до боржника передбачені діючим законодавством заходи впливу, що стимулюватиме процеси досудового врегулювання господарських спорів. Окрім іншого, це дещо звузить поле для зловживань на ринку боргових зобов'язань, впливаючи на деяких суб'єктів господарювання, які, оперуючи незначним розміром основного боргу, штучно створюють величезні розміри штрафних санкцій та ініціюють банкрутство боржника.

2. Вживання терміна "завдаток" у ст. 19 Закону видається невідповідним звукумчим можливості процедури, тому що ст. 178 чинного Цивільного кодексу дозволяє застосування цього виду забезпечення зобов'язань тільки у правовідносинах, де хоча б однією стороною є громадянин [2]. До введен-

ня в дію нового Цивільного кодексу про завдаток у відносинах між юридичними особами не може бути й мови.

3. Взагалі не визначені в Законі про банкрутство повноваження ліквідаційної комісії, перелік питань, що можуть нею вирішуватися, або рішення, які повинні нею затверджуватися. Більш того, у ст. 25 Закону викладені всі дії, пов'язані безпосередньо з особою ліквідатора [1].

4. Не врегульована законодавчо також процедура визнання недійсними угод, укладених боржником. Справа в тому, що процедура визнання угод банкрута недійсними передбачена лише для приватних підприємств. Угоди громадянина-підприємця, пов'язані з відчуженням або передачею іншим способом майна громадянина-підприємця заінтересованим особам протягом року до порушення провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані арбітражним судом недійсними за заявою кредиторів. В інших випадках така процедура можлива лише на стадії санації, яка не є обов'язковою, а не в ліквідаційному провадженні.

5. Не вирішена проблема співвідношення законодавства про банкрутство і законодавства про виконавче провадження. Стаття 12 надає право державній виконавчій службі здійснювати за окремими видами зобов'язань виконавче провадження у звичайному режимі [1]. Це призводить до того, що державна служба, застосовуючи заходи для забезпечення виконавчого провадження, накладає арешт на банківський рахунок, реалізує майно боржника. Суди загальної юрисдикції взагалі забороняють боржнику ліквідуватися чи реорганізовуватися. Такий підхід знижує ефективність Закону. Адже основною його метою є надання допомоги боржнику, який потрапив у скрутний фінансовий стан. Відсутність обмежувальних рамок для державної виконавчої служби, загального суду погіршує і без того погане фінансове становище боржника і не дозволяє реалізувати повною мірою механізм поновлення платоспроможності.

6. Викликає більше всього питань застосування процедури мирової угоди, адже затвердження мирової угоди арбітражним судом тягне за собою припинення провадження у справі про банкрутство (див. ст. 37, ст. 40 Закону) [1]. У цей же час ст. 39 Закону вказує, що визнання недійсною мирової угоди є підставою для відновлення провадження у справі про банкрутство [1]. Разом з тим процесуальне законодавство (цивільне й арбітражне) виходить з того, що припинення провадження у справі — це закінчення розгляду спору взагалі. Відновити провадження у справі можна тільки за призупиненням провадженням у справі або за нововиявленими обставинами. Розірвання мирової угоди здійснюється за рішенням арбітражного суду (ст. 39 Закону) [1]. Однак така обставина не тягне відновлення провадження у справі про банкрутство. Тому тут варто було б уточнити, що визнання мирової угоди недійсною та її розірвання розглядаються арбітражним судом у порядку позовного виробництва.

7. Потребує вирішення питання відсутності в Законі відповідальності керівників боржника за невиконання вимог (ч. 2, ст. 17; ч. 1, ст. 25) Закону, тобто непередання (несвоєчасне передання) керуючому санацією (ліквідатору) бухгалтерської та іншої документації банкрута, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей [1]. Означені дії можуть нанести значної шкоди майновому стану боржника (банкрута), кредиторам, власникам майна боржника (державі у випадку наявності в статутному фонді боржника чи банкрута державної частки). Єдине посилання про відповідальність органів управління і керівника банкрута містить ч. 1 ст. 25 Закону, де визначено, що вищевказані органи управління та керівник несуть відповідальність відповідно до законодавства, проте дійсно вагомою відповідальністю за означені дії законодавство не містить [1]. Для вирішення цього питання необхідно встановити адміністративну відповідальність у вигляді штрафу за непередання (несвоєчасне передання), а також цивільно-правову відповідальність у випадку заподіяння подібними діями (бездіяльністю) збитків кредиторам.

8. Що стосується консолідації ліквідаційної маси, то одним із правових механізмів її реалізації є стягнення дебіторської заборгованості банкрута в претензійно-позовному по-

рядку. Однак частіше всього стягненню дебіторської заборгованості банкрута перешкоджає нестача грошових коштів для сплати державного мита. Таким чином, навіть за наявності дебіторів банкрут не може отримати від них належної йому суми через неможливість звернутися до арбітражного суду. Доцільно було б звільнити від сплати державного мита позовні за яви, що подаються банкрутами до арбітражного суду. У випадку винесення рішення на користь банкрута державне мито сплачував би відповідач, а у випадку відмови в задоволенні позову державне мито могло б стягуватися в порядку черговості задоволення вимог кредиторів. Такий підхід дав би шанс задовольнити вимоги кредиторів, а можливо, і запобігти банкрутству суб'єкта підприємницької діяльності.

Недоліки Закону свідчать про необхідність подальшої роботи над удосконаленням вітчизняного законодавства про банкрутство. Співність окремих з висловлених автором міркувань сприятиме внесенню законодавчої ініціативи для розв'язання проблем застосування Закону і буде запорукою його вдосконалення та охорони майнових інтересів держави.

На сьогодні актуальним є питання вдосконалення системи санації підприємств та запобігання таким злочинним проявам, які обмежують інтереси не тільки окремих громадян і юридичних осіб, а й гальмують подальший розвиток цивілізованих ринкових відносин у державі. Зокрема йдеться про умисні банкрутства. Ці питання будуть висвітлені в наступних статтях.

На підставі проведеного аналізу законодавства України з питань банкрутства можна зробити наступні висновки:

1. Законом про банкрутство не визначено функцій, прав та обов'язків органу, уповноваженого управляти державним майном на кожній стадії процедур процесу банкрутства підприємства-боржника.

Пропозиція: законодавчо передбачити права та обов'язки Фонду державного майна України в процесі банкрутства підприємств-боржників.

Алгоритм виконання: звернутися із законодавчими пропозиціями, закріплення яких надасть відповідні повноваження Фонду державного майна України в процесі банкрутства підприємств-боржників.

2. Практика застосування законодавства про банкрутство потребує створення спеціального державного органу з питань фінансового оздоровлення (небанкрутства) державних підприємств та господарських товариств, у статутних фондах яких є державна частка, у складі органу, уповноваженого управляти державним майном.

Пропозиція: з метою підвищення рівня впливу Фонду державного майна України на процеси відновлення платоспроможності підприємств-боржників і запобігання нанесення шкоди інтересам держави шляхом відчуження державного майна способами, не передбаченими законодавством про приватизацію, необхідно підвищити контроль за відчуженням державного майна.

Алгоритм виконання: доцільним є створення у складі Фонду державного майна України окремого підрозділу з питань фінансового оздоровлення підприємств та запобігання відчуженню державного майна способами, не передбаченими законодавством про приватизацію.

3. Відомості, які надаються Фонду державного майна України керівниками державних підприємств, господарських товариств з державною часткою у статутному фонді, уповноваженими представниками, не відображують реальної ситуації на підприємстві, а саме загрозу банкрутства цього підприємства.

Пропозиція: проводити щоквартальний моніторинг великих, стратегічно важливих та соціально значущих підприємств України.

Алгоритм виконання: необхідно розробити систему пов'язаних між собою показників загрози банкрутства підприємства; методику оцінки цих показників; методику виявлення та аналізу факторів, які впливають на фінансово-економічний стан підприємства.

4. Законом про банкрутство не передбачено визнання недійсними угод підприємства-боржника, укладених ним до порушення справи про банкрутство.

Пропозиція: передбачити в новому Законі норму визнання недійсними угод підприємства-боржника, укладених ним до порушення справи про банкрутство, з метою виявлення порушень керівниками підприємств-боржників та проведення реституції.

Алгоритм виконання: внести законодавчу пропозицію про можливість визнання недійсними угод, які були укладені підприємством-боржником за 1 рік до порушення справи про банкрутство.

5. На практиці фактично наявна низька відповідальність керівників підприємств-боржників за доведення підприємства до банкрутства та арбітражних керуючих за вчинення порушень у процедурі санації і банкрутства боржника.

Пропозиція: необхідно чітко визначення та підвищення відповідальності посадових осіб підприємства-боржника за вчинення порушень у процесі банкрутства підприємства.

Алгоритм виконання: доцільно було б внести до Кримінального кодексу України статті про кримінальну відповідальність арбітражних керуючих за недобросовісне та безвідповідальне виконання своїх функціональних обов'язків, а саме при проведенні продажу майна державних підприємств та господарських товариств, у статутному фонді яких частка державної власності становить 25% і більше.

6. На теперішній час інститут антикризового управління передбачений лише в процесі банкрутства підприємства. Арбітражне управління частіше за все зводиться до розпродажу наявного майна боржника в процедурі ліквідації та повернення боргів кредиторам. Наявна криза управління підприємствами пов'язана з недостатньою кількістю досвідчених фахівців.

Пропозиція:

команда кваліфікованих менеджерів, що має контракт з Фондом державного майна України, може здійснити виведення підприємства з фінансово-економічної кризи до порушення справи про банкрутство;

в разі виявлення загрози банкрутства державного підприємства чи господарського товариства, в статутному фонді якого є державна частка, власник в особі Фонду державного майна України матиме можливість звернення до послуг юридичних осіб – антикризових керуючих, які можуть вивести підприємства з-під загрози банкрутства.

Алгоритм виконання: необхідна законодавча та організаційна підтримка Фондом державного майна України щодо створення інфраструктури антикризових послуг.

7. Законодавчо передбачено продаж державного підприємства частинами. Виходячи з цього, цілісний майновий комплекс розривається на частини.

Пропозиція: необхідно врегулювати на законодавчому рівні порядок продажу майна боржника державної власності як цілісного майнового комплексу з метою запобігання розриву на частки єдиного виробничо-технічного комплексу.

Алгоритм виконання: внести законодавчу ініціативу про зміну ст. 20 Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

8. Практичний досвід показує, що арбітражний керуючий – фізична особа – при виконанні своїх повноважень самостійно не може якісно реалізувати весь перелік передбачених для нього законом функцій. Тому він змушений звертатися до послуг консалтингових фірм, які фактично проводять усю роботу. Проте законодавство України не передбачає здійснення повноважень арбітражного керуючого юридичними особами.

Пропозиція: є доцільним законодавчо передбачити можливість здійснення процедур банкрутства не тільки фізичними, а і юридичними особами. Це надасть можливість відшкодування можливих збитків у разі неналежного виконання арбітражними керуючими покладених на них повноважень.

Алгоритм виконання: ввести систему обов'язкового страхування, відповідно до якої арбітражні керуючі (як фізичні, так і юридичні особи) підлягатимуть обов'язковому страхуванню своєї матеріальної відповідальності за результати проведеної ними роботи; ввести ліцензування виду діяльності – арбітражного управління для юридичних осіб; визначити умови, за яких юридичні особи можуть отримати ліцензію на

арбітражне управління, а саме: розмір статутного фонду; обов'язкове страхування майнової відповідальності за наслідки проведеної роботи; достатня кількість кваліфікованих фахівців в області права, бухгалтерського обліку, аудиту, економіки, менеджменту і маркетингу з наявністю в них відповідних ліцензій.

9. Законом про банкрутство передбачено попереднє погодження з Фондом державного майна України планів санації підприємств-боржників, але порядок проведення цього погодження законодавчо не визначений. Також не визначений зміст повноважень Фонду державного майна України при погодженні планів санації підприємств-боржників.

Пропозиція: визначити та законодавчо врегулювати процедуру погодження планів санації підприємств-боржників.

Алгоритм виконання: затвердити наказом Фонду державного майна України "Положення про погодження плану санації".

Література: 1. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" // Голос України. – 1999. – 30 липня. 2. Цивільний кодекс України. – Харків: Тов. "Одісей", 2003. – 220 с.

Стаття надійшла до редакції
17.08.2007 р.

УДК 65.012.323

**Гончарова С. Ю.
Водницька Н. В.**

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ СФЕРИ ПІДПРИЄМСТВ

The method of diagnostics of the state of socially-labour sphere on the basis of ground of the complex system of its estimation taking into account the general economic performance indicators of enterprise is offered.

Сучасний етап розвитку економіки України відзначається нестабільністю економічних та соціально-трудових процесів як на загальнодержавному рівні, так і на кожному окремому підприємстві. Тому досить актуальним питанням сучасного соціально-економічного розвитку підприємства є виявлення конкретних проблем, що блокують формування сучасної соціально-трудової сфери.

Аналіз науково-методичної літератури з даної тематики показав, що багатьма науковцями – Е. Криловим, Д. Богинею, О. Грішновою, Г. Савічкою, Е. Софроною та іншими – досліджуються різні аспекти соціально-трудової сфери (СТС) підприємства, однак єдиних підходів щодо проведення її діагностики не існує.

Мета статті – розробка та апробація комплексної методики проведення діагностики стану СТС.

У сучасній спеціальній літературі під діагностикою розуміється:

встановлення і вивчення ознак, що відображають розвиток ситуації та дозволяють запобігти небажаному відхиленню в її розвитку;

прийом, встановлення й визначення ознак і причин деформації та відхилення об'єкта від норми, тенденцій задуму, мети;

управлінська робота з виявлення проблем і вузьких місць системи управління підприємства;

розпізнавання проблем підприємства [1, с. 250].

Поєднавши існуючі підходи до цього поняття, О. Є. Найденко під діагностикою пропонує розуміти комплекс заходів, які здійснює підприємство для визначення та опису свого стану, основних проблем і переваг [1, с. 250]. На основі діагностики розробляються заходи щодо вдосконалення регулювання СТС підприємства.

Авторами пропонується проводити діагностику стану СТС підприємства за схемою, наведеною на рисунок.

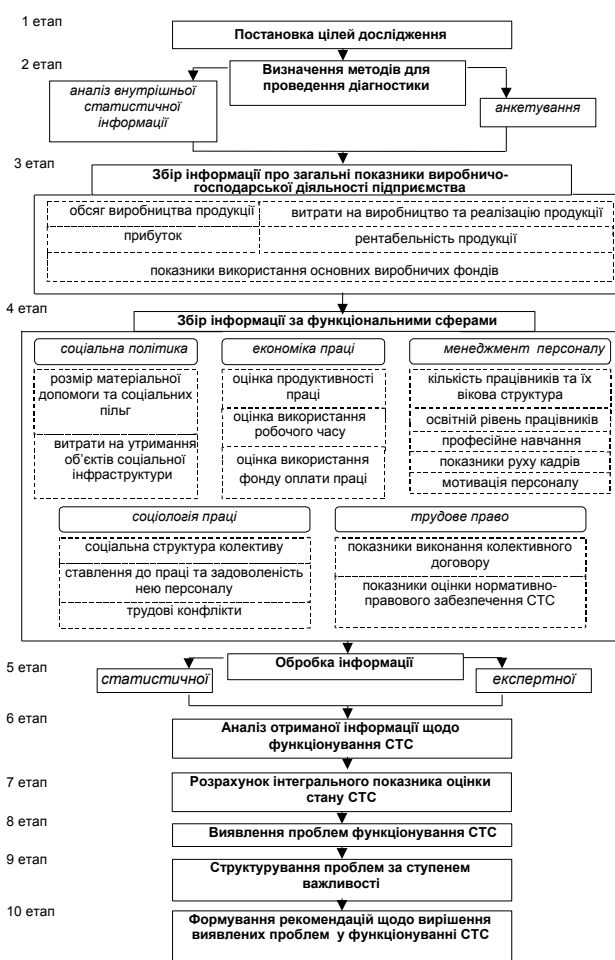

Рис. Схема проведення діагностики стану СТС підприємства

Діагностика, насамперед, починається з постановки мети її проведення. У нашому випадку – це виявлення проблем функціонування СТС підприємства. Для досягнення поставленої мети необхідно зібрати інформацію про загальні показники, що дозволяють проаналізувати складові СТС: соціальну політику, економіку праці, менеджмент персоналу, соціологію праці й трудове право.

Збір інформації за функціональними сферами розпочинається із соціальної політики, яка реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення, соціальну допомогу і захист, компенсації та індексації, соціальне обслуговування тощо. Для її оцінки необхідно зібрати інформацію та проаналізувати: розмір матеріальної допомоги і соціальних пільг на підприємствах (розмір матеріальної допомоги, розмір соціальних пільг, що носять індивідуальний характер) та витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструк-